

Αυτόματον: Περιοδικό Ψηφιακών Μέσων και Πολιτισμού

Τόμ. 1, Αρ. 1 (2021)

Παρουσίαση της Επιστημονικής Σειράς "Κυβερνοψυχολογία και Κοινωνία"

Ανθή Σιδηροπούλου

doi: [10.12681/automaton.28596](https://doi.org/10.12681/automaton.28596)

Copyright © 2021, Αυτόματον: Περιοδικό Ψηφιακών Μέσων και Πολιτισμού

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιδηροπούλου Α. (2023). Παρουσίαση της Επιστημονικής Σειράς "Κυβερνοψυχολογία και Κοινωνία". *Αυτόματον: Περιοδικό Ψηφιακών Μέσων και Πολιτισμού*, 1(1), 103–106. <https://doi.org/10.12681/automaton.28596>

Παρουσίαση της Επιστημονικής Σειράς

Κυβερνοψυχολογία και Κοινωνία

Εκδόσεις Παπαζήση

Ανθή Σιδηροπούλου

Η περίοδος της πανδημίας και τα συνακόλουθα περιοριστικά μέτρα επέφεραν άνευ προηγουμένου μετατροπές στην καθημερινή ζωή, επηρεάζοντας σχεδόν όλες τις πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η εργασία, η εκπαίδευση, οι κοινωνικές σχέσεις, ο προσωπικός χρόνος και οι συναφείς με αυτόν δραστηριότητες, ακόμα και οι ενδείξεις οικειότητας και φροντίδας προς τα αγαπημένα πρόσωπα προσαρμόστηκαν στις υγειονομικές συνθήκες. Βασική συνιστώσα των μετατροπών αυτών ήταν η φυσική και κοινωνική αποστασιοποίηση, η οποία αναδείχθηκε σε συμβολισμό ευθύνης προς τον εαυτό και το κοινωνικό σύνολο. Για τη διασφάλιση της επιβεβλημένης – από τα υγειονομικά μέτρα προστασίας – αποστασιοποίησης, οι οθόνες αναδείχθηκαν σε μεσολαβητές των σχέσεων:

θεσμών-πολιτών, δασκάλου-μαθητή, εργαζόμενου-εργοδότη, γονιών-παιδιών και μεταξύ φίλων. Η τηλεργασία, η τηλεεκπαίδευση, οι ψηφιακά διαμεσολαβημένες κοινωνικές συναναστροφές κυριάρχησαν κατά την περίοδο ισχύος των αυστηρών περιοριστικών μέτρων των προηγούμενων μηνών, και σε κάποιο βαθμό εξακολουθούν να ισχύουν όσο ο φόβος της έξαρσης της πανδημίας είναι στο προσκήνιο. Άλλωστε η νέα «κανονικότητα» περιλαμβάνει τη συμβίωση με τον ιό για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα και συνεπώς, όποιες μετατροπές τελέσθηκαν, ως γραμμές άμυνας, αποκτούν μια φαινομενική μονιμότητα.

Η σειρά *Κυβερνοψυχολογία και Κοινωνία* που φιλοξενείται από τις Εκδόσεις Παπαζήση φιλοδοξεί να φέρει στο προσκήνιο και να συζητήσει όλες τις προαναφερθείσες

* Η Ανθή Σιδηροπούλου είναι διδάσκουσα και ερευνήτρια του Εργαστηρίου Ψυχολογίας της Επικοινωνίας και των Μέσων του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

μετατροπές, οι οποίες μπορεί να αναδείχθηκαν πιο επιτακτικά κατά την περίοδο της πανδημίας, όμως δεν είναι πρωτόγνωρες. Η σειρά, τη γενική επιμέλεια της οποίας έχουν η Ανθή Σιδηροπούλου και η Μπετίνα Ντάβου, αριθμεί δύο δημοσιευμένα βιβλία και ένα υπό δημοσίευση. Το πρώτο βιβλίο της σειράς έχει τίτλο *Ψυχολογικές Διαδρομές στην Ψηφιακή Εποχή: Από το Multitasking στην Πολυδιεργασία της Ύπαρξης* (Ανθή Σιδηροπούλου, 2019). Το δεύτερο βιβλίο της σειράς, σε επιμέλεια της Αγγελικής Γαζή και μετάφραση Δημήτρη Αρβανίτη, έχει τίτλο *Η Κυβερνοψυχολογία ως Καθημερινή Ψηφιακή Εμπειρία* (Dave Harley, Julie Morgan & Hannah Frith, 2020). Υπό δημοσίευση βρίσκεται και ο συλλογικός τόμος της σειράς, με τίτλο *Σημείο Δι-επαφής: Συντροφικότητα και Σχέσεις Οικειότητας στην Ψηφιακή Εποχή* (Ανθή Σιδηροπούλου επιμ.). Στο συλλογικό τόμο συμμετέχουν σημαίνοντες επιστήμονες που διερευνούν τις μετατροπές των σχέσεων με τον εαυτό και τον άλλο υπό τη διαμεσολάβηση των τεχνολογικών εργαλείων και ψηφιακών εφαρμογών.

Πυρήνας της συζήτησης που αναπτύσσουν οι συγγραφείς όλων των τόμων που απαρτίζουν τη σειρά, αποτελεί η ψηφιακότητα, η οποία έχει διαποτίσει την καθημερινή εμπειρία παρέχοντας απεριόριστες ευκαιρίες για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, και νέες και ευέλικτες μορφές εργασίας και εκπαίδευσης. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, η απουσία του βλέμματος, η δυνατότητα διατήρησης της ανωνυμίας αλλά και η υπερέκθεση της προσωπικής ζωής στα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα, οι αμέτρητοι και αμφιβόλου ποιότητας ιστότοποι που λειτουργούν ως μνημονικές αποθήκες, η αδιάκοπη ροή πληροφοριών και η συνεχής συνδεσιμότητα

φαίνεται να επανακαθορίζουν την αίσθηση του εαυτού, του σχετίζεσθαι, της πρόσληψης της γνώσης και της μάθησης. Οι ψηφιακές πτυχές της εμπειρίας δημιουργούν αμφιβολία σχετικά με την επιτέλεση της προσωπικής επιθυμίας – την «αυθεντική» εκπλήρωση των συναισθηματικών αναγκών – και δυσχεραίνουν τις διεργασίες της μάθησης και την απόκτηση της γνώσης προς όφελος μιας γενικότερης «ρηχής» πληροφόρησης, η οποία δεν εδραιώνεται στην κριτική και εις βάθος επεξεργασία των πληροφοριών. Η υπερέκθεση στην αδιάκοπη ροή πληροφοριών οδηγεί σε αδυναμία ουσιαστικής επεξεργασίας και, αρκετά συχνά, σε παραίτηση από οποιαδήποτε απόπειρα κριτικής διαχείρισης των αποσπασμάτων γνώσης που διακινούνται στα αμέτρητα ψηφιακά δίκτυα και ιστοχώρους. Οι προσωπικές αφηγήσεις που δίνουν νόημα στην ύπαρξη και διαπλάθονται από τη διαζώσης συμμετοχή σε τοπικές κοινότητες, καταλαμβάνονται από σχήματα λόγου προερχόμενα από ένα απόθεμα παγκοσμιοποιημένου περιεχομένου, χωρίς συνάφεια με το προσωπικό, τοπικό νόημα.

Παράλληλα με τη συνύφανση της ψηφιακότητας με την ύπαρξη, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ο εμπορευματικός χαρακτήρας των ψηφιακών εργαλείων. Με την ανάγκη, για παράδειγμα, να ανταποκριθούμε στις εκπαιδευτικές απαιτήσεις κατά την περίοδο ισχύος των υγειονομικών μέτρων για την αναχαίτιση της πανδημίας, ήρθαμε αντιμέτωποι με μια πληθώρα εκπαιδευτικών πλατφορμών – με οικονομικό τίμημα για τη χρήση τους και με την παροχή δεδομένων προσωπικού και πνευματικού περιεχομένου. Και παρόλο που τις εφαρ-

ως μέλη πανεπιστημιακών εκπαιδευτικών κοινοτήτων, η ψηφιακή εκπαίδευση άφησε εκτεθειμένους διδάσκοντες και φοιτητές στον αχανή και ανεργάτιστο ψηφιακό χώρο αναφορικά με ζητήματα ιδιωτικότητας και προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων. Ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων ανακύπτουν και από τη χρήση των ψηφιακών κοινωνικών δικτύων ως αποθηκευτικών χώρων οπτικοακουστικών αναμνήσεων – μέσω των φωτογραφικών και ηχητικών αρχείων. Η διασφάλιση της ιδιωτικότητας φαίνεται να υποβαθμίζεται εν όψει της αίσθησης της συμμετοχής και της κοινωνικής παρουσίας στις ψηφιακές αλληλεπιδράσεις.

Η σειρά *Κυβερνοψυχολογία και Κοινωνία* υπερβαίνει το δίπολο της προσέγγισης της «εντός δικτύου ζωής» ως ανεξάρτητης από την «εκτός δικτύου πραγματικότητα», αλλά και την αντιμετώπιση του ψηφιακού εαυτού υπό το πρίσμα αμιγώς παθολογικών ερμηνειών. Η κυβερνοψυχολογία προσεγγίζει τη ψηφιακή πτυχή του εαυτού και τις συναφείς με αυτή δράσεις ως θεμελιώδες στοιχείο της σύγχρονης ατομικής και κοινωνικής ύπαρξης. Κατ' επέκταση, η όποια αποποίηση της ιδιωτικότητας και η έκθεση του εαυτού στον ψηφιακό χώρο εδράζεται σε συναισθηματικές και κοινωνικές ανάγκες, η εκπλήρωση των οποίων δρομολογείται και διαμέσου ηλεκτρονικών κυκλωμάτων, συνάμα με τη φυσική, άμεση επαφή. Η σειρά φιλοδοξεί να προσφέρει ερμηνευτικά σχήματα, τα οποία θα κατανοούν την ψηφιακή εμπειρία ως συστατικό των σύγχρονων μορφών αλληλεπίδρασης και επιτέλεσης του εαυτού. Στο πλαίσιο αυτό μελετώνται και οι όποιες προβληματικές πτυχές της συμβιωτικότητας με την ψηφιακή

τεχνολογία, όπως για παράδειγμα, το φαινόμενο του «FoMo» – η έντονη ανησυχία των χρηστών να μη μείνουν αποκομμένοι από τις ψηφιακές συναναστροφές τους –, τη δυσλειτουργική παρουσία των μέσων στη ζωή των ατόμων που ενδεχομένως παρεμποδίζει την ανάπτυξη άλλων ευεργετικών πτυχών (όπως η άμεση, φυσική επαφή και η δημιουργική αξιοποίηση της μοναχικότητας), τον κυβερνοεκφοβισμό, τη νοητική εξουθένωση, την επιφανειακή επεξεργασία των πληροφοριών και την αποσπασματική γνώση έναντι της εις βάθος κατανόησης, και την αδυναμία διαχείρισης των μοναχικών και «βουβών» στιγμών, δηλαδή ενός χρόνου χωρίς τον αδιάκοπο βομβαρδισμό των ηλεκτρονικών ερεθισμάτων, ανάμεσα σε άλλα. Τα εν λόγω ζητήματα αποτελούν διαστάσεις της συμβιωτικότητας με την τεχνολογία, η οποία προεκτείνει δυσλειτουργικές εκφάνσεις της συμπεριφοράς, ενώ δημιουργεί χώρους για την εφεύρεση νέων μεθόδων διοχέτευσης της επιθετικότητας και της εκδικητικότητας (όπως για παράδειγμα, με την εκδικητική μη συναινετική πορνογραφία).

Οι προαναφερθείσες θεματικές αποτελούν τον πυρήνα της προβληματικής που φιλοδοξεί να συζητήσει η σειρά *Κυβερνοψυχολογία και Κοινωνία*. Τα διαφορετικά βιβλία της σειράς προσκαλούν μελετητές του πεδίου αλλά και στοχαστές από συγγενικά αντικείμενα, φοιτητές και αναγνώστες, στην αναζήτηση μιας βαθύτερης και τεκμηριωμένης γνώσης όλων αυτών που αλλάζουν ραγδαία και επηρεάζουν σημαντικά την καθημερινότητά μας. Η σειρά, έτσι, φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για την κριτική αποτύπωση των συνθηκών της ψηφιακής πραγματικότητας στη χώρα μας

και να λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς σε προγράμματα ψηφιακού αλφαριθμητικού και κριτικής αξιοποίησης των ψηφια-

κών εφαρμογών, των τεχνολογικών εργαλείων και της ατέρμονης ροής ερεθισμάτων και πληροφοριών.